

Türk Halk Oyunları Hareketleri ve Kimlik

Bülent Kurtişoğlu

Halk oyunlarında kullanılan hareketler incelendiğinde paraların oluşturduğu bütün ile belligir temsiliyetten söz etmek mümkündür. Bu temsiliyet bir kimliğe işaret eder. Bu bildiride kimlik başlığı altında hareketlerde kimlik ve buna dayalı olarak Türk halk oyunları hareketlerinde kimlikler incelenecektir. Kimlik tanımına bakınca karşımıza çok sayıda tanım çıkmaktadır.

Türk Dil Kurumu'na göre kimlik "toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü; Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü; Kişinin kim olduğunu tanıtan belge" şeklinde belirtilmiştir (Türk Dil Kurumu 2005). Antropoloji Sözlüğü'ne göre "Kimlik insana özgü bir kavramdır. Kimliğin iki temel bileşeni vardır. Biri tanımlama diğeri ise aidiyettir. "kişilerin ve çeşitli büyüklükte ve nitelikteki toplumsal grupların kimsiniz kimlersiniz sorularına verdikleri cevaptır". (Emiroğlu; Aydın 2003: 469-470).

Kimlik tanımını yaptıktan sonra kültürün tanımına bakarak konuyu açıklamaya çalışalım:

"Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin" (Türk Dil Kurumu 2005).

"Doğanın yarattıklarına karşılık insanoğlunun yarattığı her şeydir" (Güvenç 1993: 97).

"Bir gurubun yaşama biçimidir" (Güvenç 1993: 101).

Görüldüğü üzere kültür ve kimlik tanımlarında insanların yaratmış olduğu bütün değerler ve onların tanımlanması kişi ya da kişilere, grup ya da gruplara göre birbirlerinden ayırt edici özellikler içermektedir. Özellikle insan-insan, insan-doğa ilişkilerinden ortaya çıkan yaşamsal değerler, buldukları ortamlara göre farklılıklara neden olmuş ve bu farklılıklar değişik sunumlar ile ifade edilmiştir. Konuşma dilinden önce yaşamsal değerlerin ifadesi, iletişim aracı olarak hareketlerin kullanımı ile mümkün olmuştur.

Hareket, dansın temelini oluşturmaktadır. Coğrafik ve iklim koşullarının belirlemede etkin olduğu yaşam tarzı, insan hareketlerinin biçimine de yansımaktadır. Vücutta oluşan hareketler müzikteki öğelerle birleştiğinde geleneksel ortamda, ait olduğu bölgenin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır.

Türk halk oyunlarındaki hareketlerin de, ait olduğu bölgedeki yaşam biçimlerinden etkilenerek oluştuğu görülmektedir. Oyunda elden ya da koldan tutuş ya da duruş biçimi yöre özelliğini yansıtabilmektedir. Bir ayağın yerden kaldırma ve basma figürü, ya da havada iken yaptığı hareket onun hangi yöre ve hangi insan topluluğu tarafından yapıldığını anlatabilmektedir.

Türk halk oyunlarındaki kullanılan hareketlere bakıldığında genelde yürümeler, koşmalar, sekmeler, yaylanmalar, çökmeler, dönmeler, hoplamalar, atlamalar vb. gibi hareketlerin olduğu görülmektedir. Hareketlerin isimlendirmeleri bölgelerde kullanılan yöresel terimler ile de farklılıklar göstermektedir. Vücudun değişik bölümlerinde birbirine bağlı ya da bağımsız olarak yapılan hareketler Türkiye genelinde de yörelere göre farklılıklar göstermektedir.

Yürüme hareketi hemen hemen bütün yörelerde kullanılırken yürümedeki adımlama biçimi, dizin kullanımı ayak bileğinin yerle temas durumu veya temas etmeden ki durumu farklılıklar içermektedir. Bu durumun yöresel özelliklere göre değiştiğini kabul etmek demek hareketin farklı toplum ve bireyler tarafından yapıldığını göstermektedir. Farklı toplum ve birey demek farklı bir kültürel yapı demektir. Buna bağlı olarak da farklı bir kültürel kimlik anlamına gelmektedir. Bu nedenle de Halk oyunlarındaki hareketlerde kimlik bulunmaktadır.

Türk halk oyunlarındaki hareketlerin hangi kimlikleri tanımladığını ve ait olduğunu örnekler vererek açıklayalım. Yörelerde kullanılan hareketleri, vücut bölümlerinde çok küçük bir hareket değişikliği ile birbirlerinden çok farklı kültürel toplumlara ait olduğunu tanımlayabilmekteyiz. Örneğin bacak ve kollardaki durumlara göre açıklayalım. Omuz bölgesinden başlayarak dirseklerin el bilek ve el parmakların konumu bize oldukça açıklayıcı bilgiler aktarabilmektedir.

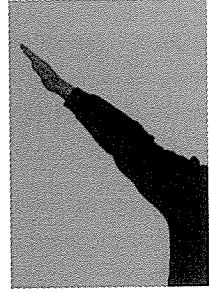

Resim 1'de görülen omuzlardan kaldırılmış kol durumu, dirseklerin açısı el bileklerinin aşağı doğru çevrilmesi Karadeniz Bölgesi'nde oynanan oyunların bir bölümünde kol tutuş şeklini açıklamaktadır. Buradan yola çıkarak bu hareketi yapanların yaşadıkları bölge ve yaşayanların hangi kültürel kimliğe ait olduğunu tanımlamaktadır.

Resim 1'de görülen omuzlardan kaldırılmış kol durumu, dirseklerin açısı el bileklerinin aşağı doğru çevrilmesi Karadeniz Bölgesi'nde oynanan oyunların bir bölümünde kol tutuş şeklini açıklamaktadır. Buradan yola çıkarak bu hareketi yapanların yaşadıkları bölge ve yaşayanların hangi kültürel kimliğe ait olduğunu tanımlamaktadır.

Resim 1: Kollar

Resim 2’de görülen kolların dirseklerden bükülmeden kaldırılması el bileklerinin duruşu ve ellerden tutuluş şekli hareketleri yapanların Türk halk oyunlarında ‘bar’ türü olarak isimlendiren oyunlara ait olduğu, bu oyunların Erzurum, Sivas, Ağrı ve civarında oynanan oyunlardan olduğu ve buralarda yaşayan bir kültürel kimliğe ait olduğunu tanımlamaktadır.

Resim 2 Kollar

Resim 3’de kollar omuzlardan yukarı kaldırılmış, dirseklerden belirli bir açı ile bükülmüş el bileklerinden dış yanlara doğru belirli bir açı ile bükülmüş parmak araları açılmış olarak görülmektedir. Bu kol hareketlerinden ‘zeybek’ türü olarak bilinen oyunlar olduğu anlaşılmaktadır. Ege Bölgesi’nde yaşayan insan topluluklarının icra ettiği bir oyun türüdür.

Resim 3 Kollar

Resim 4’de kollar omuzdan dirsekler bükülmeden yukarı kaldırılmıştır. Parmaklar avuç içine alınmış yumruk olarak tutulmuş el bilekleri aşağıya doğru düşürülmüş durumdadır. Bu kol hareketinde Türkiye’nin özellikle kuzey doğu bölgesinde yaşayan Kafkaslardan göçen insan topluluklarına ait oyun türünde görülmektedir.

Resim 4 Kollar

Resim 5 Kollar

Resim 5’de kollar dirsekten bükülmüş olarak el bilekleri omuz hizasına gelecek şekilde kaldırılmaktadır. El parmakları ise ‘parmak şıklatma’ denilen hareketi yapmakta olduğu görülmektedir. Bu kol hareketleri Balkanlar’dan gelen göçmenlerin oynadıkları karşılama türü oyunlarda görülmektedir.

Resim 6'da bir bacak yerde diğer bacak dizden bükülmüş olarak kaldırılmış ve ayak bileğinin dış yan kısmı içe doğru bükülerek diğer bacağın diz hizasına getirilmiştir. Bu hareketin yapıldığı bölge güney doğu illerinde yaşayan insan topluluklarında ve 'halay' türü oynanan oyunlarda görülmektedir.

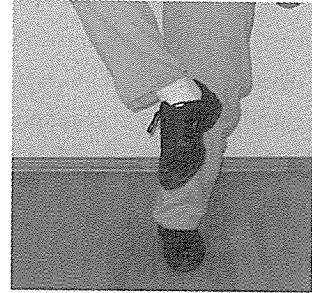
Resim 6 Bacak ve Ayaklar

Resim 7'de bir ayak yerde diğer bacak dizden ve ayak bileğinden bükülmeden ve gergin olarak öne doğru uzatılmış durumdadır. Bu hareket Türk halk oyunlarında 'bar' türü olarak isimlendirilen oyunlara ait olduğu ve bu oyunların Erzurum, Sivas, Ağrı ve civarında oynanan oyunlarda görülmektedir.

Resim 7 Bacak ve Ayaklar

Resim 8'de bir bacak yerde diğer ayak dizden bükülmüş olarak kaldırılmış ve ayak bileği serbest bırakılarak diğer bacağın diz hizasına getirilmiştir. Bu hareket Balkanlardan gelen göçmenlerin oynadıkları oyunlarda görülmektedir.

Resim 8 Bacak ve Ayaklar

Türk halk oyunlarındaki hareket özellikleri, yöresel özelliklere bakılarak farklı toplumlara ait olduğunun gözlemlenebilmesinin yanı sıra, aynı kültürel değerleri taşıyan aynı bölgede yaşayan kişi ve gruplar tarafından da, bireysel özelliklere göre farklılıkların olduğu görülmektedir. Oyunlardaki kimlik belirtisi bu farklılıklara göre de ayırt edilebilmektedir. Örneğin yörede aynı oyun farklı topluluk isimlerine göre (Boşnak, Arnavut, Pomak ...) yada (Tuzlu Mehmet, Patik Hüseyin, Kır Ali...) gibi

kişilere göre de isimlendirilerek ‘topluluğundakiler gibi’ ya da ‘kişi gibi’ oynuyor olarak bir kimlik çerçevesinde de tanımlanabilmektedir.

Sonuç

Halk oyunları hareketlerinde kimlik bulmak, hareketlerin vücut bölümlerinde, nerede ve ne şekilde yapıldığına bakılarak, hareketin hangi yöreye ait olduğu, yörede yaşayan ve ait olduğu insan topluluklarına göre hangi kültürel kimlik taşıdıkları belirlenerek hareket ve kimlik ilişkisi kurulabilmektedir.

Bibliyografya

Emiroğlu, Kudret, Suavi Aydın. 2003. *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Güvenç, Bozkurt. 1993. *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türk Dil Kurumu. 2005. “kimlik” <www.tdk.gov.tr/>

Türk Dil Kurumu. 2005. “Kimlik” <<http://www.tdk.gov.tr/>> (20Ağustos)